

קונטרס כללי עריכת צוואה

הקדמה

לאור כל זה, אם המוריש לא כתב צוואה, או שכ' צוואה המועילה רק כדיניהם, אין לה כל תוקף, ולכן היוורשים כדיניהם חייבים להחזיר את הממון לבעלים האמיתיים.

דבר זה הוא נסיון גדול כשבא לידי האדם, ולצערינו יש אנשים שלא עומדים בנסיון זה, כיון שחושבים שזה הידור, אבל האמת שאחד שנוטל ירושה שלא מגיעה לו על פי הדין, הרי הוא גזול ממש מהיוורשים. ושמענו סיפורים על אנשים שקידשו שם שמים ברכים גם בדורינו, והחזירו את הירושה ליורשים האמיתיים, ובסוף נטלו על כך שכרם גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

יש הבדל יסודי בהתייחסות למושג בעלות אחר מיתת האדם בהשקפה בין השקפת התורה למבט והשקפה של דיניהם. דבדיניהם שליטת האדם מה יעשה בממונו נמשכת אף אחר פטירת האדם, ולכן מועילה צוואה שישאיר ויפרט בה את רצונו מה יעשה ברכושו לאחר מותו, ועל כן א"צ קנין אלא סגי בהבעת רצונו, אך עפ"י דיני תורתנו הקדושה, הדין שונה:

אין ביד האדם לקבוע לאחר פטירתו מה יעשה בנכסיו, ואפילו תנאי מפורש לא יועיל, כיון שחשוב מתנה עמש"כ בתורה, וצריך דוקא מעשה קנין. וכתוצאה מזה העברת הבעלות חייבת להתבצע מחיים, שהרי אין קנין לאחר מיתה.

א. אם הבנות יכולות לבקש שכר על חתימה לויתור בערכאות

אמנם המהרש"ם (ח"ב סי' ט"ו, וח"ה סימן ל"ח, ובמשפט שלום קס"ד ס"ב), ובשו"ת רב פעלים (חור"מ סי' ט"ו), ובמהרי"א הלוי (ח"א סימן ד') מביא שו"ת פני משה (ח"ב סי' ס"ו) בשם ר"י באסאן, כתבו שיכולה הבת לדרוש כסף פיצוי מסויים, ויש שכתבו שיעור הפיצוי עשר אחוז מסך כולל של הירושה לכל הבנות, ולמעשה מכריע המהרי"א הלוי לתת לה כפי ראות עיני הדיין. ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סימן צ"ה) שנשאר למעשה שאפשר לומר קים לי ולא לחתום עד שתקבל פיצוי, אכן מסיק מהחת"ס דחייבת לחתום, ובשו"ת קנין תורה (סי' פ"ז) כתב דאפ"ל קים לי, ובשו"ת נצח ישראל (סימן כ"ג) מכריע לפשר ובשו"ת תשובות והנהגות (מכריע

הנה כיון שעל פי החוק שלהם, הבנות יורשות כמו הבנים, לכן על מנת לבצע את הדין תורה שרק הבנים יורשים, צריכות הבנות לחתום על סילוק מהירושה. ויש לדון אם רשאים לדרוש שכר על החתימה הזו.

ובפשטות נראה מב' טעמים שא"א לדרוש ממון, א. משום השבת אבידה. ב. משום כופין על מידת סדום. וכן הכריעו לדינא הנחלת צבי (סימן רע"ו), והמהרי"ט, ובשו"ת בית שלמה (אור"ח סימן פ"ה אות ג' ויר"ד ח"ב סי' ע"ט), וכן כתב בישועות מלכו (חור"מ סי' ט"ז), ובשו"ת מהר"ש (ח"ג סי' י"ב) הוכיח שכופים עליה לחתום, וכתב למעשה לפשר, וכ"כ הערך שי (חור"מ סי' ס"ט), ושו"ת תשורת שי (סי' שפ"א).

שא"א לדרוש כסף, אלא חייבת לחתום. ויעדין בחתם סופר (שו"ת סי' קמ"ב) דכתב דזה גזלנות לבקש כסף, ובשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' ג"ב) מציין משו"ת דברי חיים (חומ"מ ח"ב סי' ג') דכתב שהכרעת הפוסקים שנותנים לבת שכר חתימה. ובפתח"ח (שכירות פכ"ד הע' ס"ד) כתב די"א שחייבת מצד השבת אבירה, וזה נהנה וזה לא חסר.^א

למעשה בכיה"ד בנשיאות הגר"נ קרליץ נוהגים לחייב לחתום בלא לקבל על כך ממון.^ב

ב. כתיבת צוואה עפ"י ד"ת

הנה כיון שיש הרבה אנשים שרוצים שלאחר מותם הבנות יקבלו חלק בנכסיהם כמו הבנים, צריכים הם לעשות צוואה התקפה על פי חוקי תורתנו הקדושה.

על פי דין תורה הדרך היחידה היא להקנות נכסיו מחיים. אך יש בזה סיכון, כמבואר בב"מ עה: דאיתא שם, תנו רבנן, שלשה צועקין ואינן נענין, ואלו הן, מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים, והקונה אדון לעצמו, ומי שאשתו מושלת עליו. קונה אדון לעצמו מאי היא, איכא דאמרי, תולה נכסיו בנכרי, איכא דאמרי, הכותב נכסיו לבניו בחייו, איכא דאמרי, דביש ליה בהא מתא ולא אזיל למתא אחריתא, עכ"ל הגמ'. ומבואר

בגמ' שאין ראוי ליתן נכסיו מחיים ולהוציא שליטה מידיו.

למעשה יש שני דרכים כיצד להקנות נכסיו מעכשיו בצורה הלכתית, באופן שתשאר בידו השליטה המעשית:

א. שמקנה מעכשיו אם לא יחזור בו. ב. שמקנה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה. ואמנם נראה שנוסח זה של דרך ב' אינו מספיק, דאף שהוא מאפשר למוריש שכל הרווחים וההכנסות ישארו בידו, שהרי הפירות שלו, אמנם ישנם מצבים שיהיה למוריש בעיה, מפני שאדם זקוק לעיתים למכור את נכסיו מחמת צרכיו האישיים כגון לממן ניתוח או לממן בית זקנים או טיפול

א. עוד מצינו בזה במהרש"ם בחשובה, ובמשפט שלום סי' קפ"ד, שהזכירו סברא בהא דאינה חייבת לעשות כן, דהוא משום זילותא שמוכרת נכסיה. ולענ"ד זה שייך רק במקום שהחוק לא מכיר בדרך אחרת אלא במכירה, אבל בזמננו דסגי בויתור יודו כו"ע שמחויבת דהא אין בזה זילותא, אבל באופן שכל הזכות ליטול היא רק שלה, וכגון שעשאה המוריש מוטב יוצא שהבנק מחויב רק אליה, אלא שלפי האמת אין זה קובע גם בדיניהם בעלות אמיתית, והיורשים רשאים לתבוע חלקם בדיניהם.

עוד מצינו בזה שיטה נוספת, והיא בספר חוקות חיים שהביא שמה שנותנים תשלום לבת, הוא תקנת רבני קושטא כדי להציל מאיסור ח"ה לילך בערכאות. ולפ"ז נראה שבמקום שאין חשש זה, א"צ לשלם, וגם בשאר מקומות צריך הוכחה אם גם בהם פשטה התקנה.

ב. אמנם הפתחי חושן הכריע שאפשר לדרוש כסף, וצריך להתפשר בזה, והגרמ"מ שפרן נותן לבנות עשר אחוז מחלקם שהיו מקבלות בביהמש"פ, והיינו שאם הם חמש בנות וחמישה בנים יקבלו כל אחת מהבנות עשר אחוז מתוך עשר אחוז. אכן בעיקרא דדינא תמוה מה הסברא שיכולה הבת לדרוש פיצוי עבור חתימתה, והא היררשה שייכת לבנים ולא לבת, אלא שיש עיכוב טכני מצד הערכאות, ומדוע א"א לחייבה לחתום מצד השבת אבירה.

סיעודי, וגם לפעמים הוא מעונין לשנות את השקעותיו ולכן רוצה למכור, ולפי הדרך הנ"ל כיון שהגוף אינו שלו לא יוכל לעשות כן בלא הסכמת המקבלים.

כשיש חשש שירצה לשנות את הצוואה

גם מצוי מאד שעצם רצונו משתנה ומעונין לחלק את הירושה באופן אחר, ובפרט שיתכן שישתנו נתונים במשפחה ומישהו יחלה או יעני ח"ו ואז יהא מעונין לעזור לו יותר, או לחילופין יתעשר מאד ואינו זקוק כ"כ לירושה זו, ולכן

מחמת כל הסיבות אלו חשוב גם באופן ב' להוסיף את התנאי אם לא אחזור בי.

יש להעיר שבאופנים הנ"ל עדיין ישנה בעיה מסוימת, שגם אם הוא מתנה אם לא אחזור בי, עדיין יש מקום לחשש שיגיע בעתיד למצב שלא יהא בדעתו ויהיו זקוקים לכספים מהקרן כדי לספק צרכיו והוא כבר לא יוכל לחזור בו, ומחמת זה רצוי להוסיף בצוואה עוד סעיף שאם לא אוכל לחזור בי אני נותן את זכות ההחלטה לפלוני, ואם יחליט שצריך לחזור יהא דינו כאילו אני חוזרתי בי.

ג. הקנאת חובות ונכסים שלבל"ע ע"י צוואה

בהיתר עיסקא הרגילים שזה חצי מלוה וחצי פקדון, יועילו הקנינים לחצי הסכום (דהיינו לחלק הפקדון), אבל אם ישנו חשבון בבנק בחוץ לארץ שבדרך כלל אין לבנקים שם היתר עיסקא אלא סומכים על זה שהם של גויים (ועוד יש להרחיב בזה, ואכ"מ לדון בזה), שם לא יועיל קנין כלל².

נוסח הצוואה המועיל אף בחוב, ובדשלבל"ע

לכן הדרך היעוצה בזה היא שהמוריש יודה שהתחייב למקבלים שרוצה לתת להם חלק בצוואה, סכום שיהא כנגד מה שרוצה ליתן להם.

אמנם ב' הדרכים הנ"ל יכולים להועיל רק בנכסים שהם בני קנין, אבל לא יועיל בנכסים שלא באו לעולם בשעת כתיבת הצוואה, וכגון שקנה או ירש אח"כ נכסים נוספים, וכן לא יועיל לענין פירות נכסיו שנשארו בשעת פטירתו. וכן יש בעיה נוספת והיא לענין חובות שחייבים לו, שהרי א"א להקנות מלוה ע"פ בקנינים רגילים, ובכלל זה גם חשבונות בנק שנידונים כמלוה ע"פ.

ואמנם יש בזה הבדל בין הבנקים, שכבנק בארץ ישראל כיון שיש היתר עיסקא, א"כ

ג. אמנם כ"ז בקנינים הרגילים אבל אם מקנים בקנין אודיתא, מצינו שנחלקו רבותינו האחרונים אם מהני אודיתא בדשלבל"ע או בחוב (ויסוד הנידון אי מהני אודיתא במה שלא מועיל שאר קניינים), שדעת הקצה"ח (סי' קצ"ד סק"ד) ובכמה דוכתי דלא מהני, וכן כ' באב"מ סי' צב סק"ה. וברע"א (בגליון השו"ע סי' רג סעיף ט) כתב דהוי פלוגתא, וכ"מ דבריו בחידושיו (בב"ב מג.), וכ"נ דעת הט"ז (ביו"ד סי' קסח) שהביא קצה"ח שם. ואילו החזו"א (ב"ב סי' יח סק"ו) כ' דמהני, וכ"כ החכ"צ (סי' ט"ז), ובנו"ב (מהדורא קמא חו"מ סי' ל').

ולענין הלכה יש לצרף לדעת הסוברים שאינו מועיל את דעת הרבה פוסקים דס"ל דאודיתא לא הוי כלל קנין, וכן יש לצרף את דעת הפוסקים שאודיתא מועילה רק בשכ"מ ולא בבריא, וכמו שכ' התשב"ץ חלק ראשון (סימן קנג) להוכיח מכמה ראשונים, ואף דלדינא קיימא לן כהכרעת הש"ך (סי' ס' סק"ב) דמהני אף בבריא, מ"מ הכא יש לצרף דעה זו לסניף, ובשו"ת יעב"ץ (חלק ג סימן כב) יעץ לכתוב צוואה ע"י אודיתא, ובסוף ימיו חזר בו מפני שחשש לתוס' דאמרינן כן רק בבריא. ולדינא מסתבר שיוכל לומר בזה קים לי. ואם יקנה בסיטומתא פלוגתא אחרונים אי מהני בדשלבל"ע.

מקור הנהגה זו: ברמ"א סי' רנ"ז סעיף ז, וז"ל: ולכן בריא שרוצה לחלוק נכסיו אחרי מותו שלא יריבו יורשיו אחריו, ורוצה לעשות סדר צוואה בעודו בריא, צריך להקנות בקנין, ואפילו קנין אינו מהני אם רוצה ליתן להן דבר שאינו בידו אז, דאין אדם מקנה דבר שלא ברשותו, ואין מהני אלא דרך הודאה שמורה שחייב לכל אחד מהן כפי מה שירצה, עכ"ל. וכן היו עושים בדורות הקודמים, ונקרא שמו בישראל: שטר חצי זכר, וכנוסח הקבוע בספר נחלת שבעה סי' כא, וז"ל שם:

הנני מודה בפניכם היום כמודה בבית דין חשוב וראוי, בהודאה גמורה שרירא וקיימא, דלא בהשטאה ודלא בהשבעה ודלא בהשנאה ודלא למהדר ביה מיומא דנן ולעלם, איך שיש בידי ממון בתי הנ"ל אלף תגריים שהם שלשת אלפים זהובים רייניש שבכל זהוב חמשה עשר פ"ן, שהלוייתה אותם לי מידה לידי במזומנים, והרי הם עלי ועל יורשי אחרי כחוב גמור ואמיתי ברשות ובהלואה גמורה, ומחוייב אני לשלם סך הנ"ל לבתי הנ"ל או ליוצאי חלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל על פי תנאים המבוארים בשטר זה. וכך התניתי עמה, שזמן פרעון חוב הנ"ל לא יחול עלי ולא יגיע אלא שעה אחת קודם מותי, וכשיגיע זמן ההוא אין אני שואל ומבקש זמן אחר כלל, רק שמחוייב אני ובאי כוחי או לשלם כל סך הנ"ל לבתי הנ"ל, או ליוצאי חלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל, או לבאי כוחה, במעות מזומנים דוקא ובמטבע טובה דוקא העוברת לסוחר, ובלי שום סחורה בעולם. עכ"ל.

ויש להעיר שסכום זה של שלושת אלפים זהובים הנ"ל, הוא בערך כסך מאתיים ושבעים אלף דולר, ובמקומות אחרים הוזכר סכום שהוא שליש מזה, אלף זהובים – דהיינו כתשעים אלף דולר. והנה כיון שסכום זה שנכתב בשטר חצי זכר היה סכום קבוע ומסוים, ובעצם כוונת המוריש הוא לתת לה חלק מנכסיו, ובמקרה זה שתקבל כחצי בן זכר, והרי עתה בעת חתונתה אין לו מושג כמה ממון יהיה לו ביום פטירתו, ובודאי יתכן שיהא

סך ההתחייבות הנ"ל יותר מכל הירושה, ועכ"פ יותר מהחלק שרוצה ליתן לה.

לכן כתב שם הנחלת שבעה בהמשך הצוואה סעיף נוסף, וז"ל:

אכן תנאי זה התניתי עם בתי הנ"ל, שכשיגיע זמן פרעון הנ"ל ויאותרו בני הזכרים לירד לנחלה ולחלק עזבוני, יהיה הברירה ביד בני הזכרים לשלם לה חוב הנ"ל, או ליתן לבתי הנ"ל או ליוצאי חלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל וכנ"ל או לבאי כוחה חצי חלק זכר בן פשוט מכל נכסי שימצאו לי בעת ההיא בראוי ומוחזק מאשראי ומטלטלין ומתכשיטין שיהיו לי אז חוץ מספרים וקרקעות, אזי כשיתנו לה החצי חלק הנ"ל הם פטורים מלשלם לה סך הנ"ל, אע"פ שלא יגיע אותו חצי חלק לכדי ערך סך הנ"ל, מכל מקום יהא המותר מתנה ביד יורשי אחרי שלא לתבעם לעולם, כי על מנת כן נמסרו המעות לידי מעיקרא, אבל אם יעברו יורשי שלא יתנו לבתי הנ"ל או ליוצאי חלציה כנ"ל החצי חלק כנ"ל כשירדו לנחלה לחלוק, אז יעמוד כל השטר חוב זה בתקפו שמחוייבים לשלם לה כל סך הנ"ל עד גמירא.

וכע"ז כתב גם ברמ"א אבהע"ז סי' ק"ח סעיף ג' וז"ל: ומה שנוהגין בשטר חצי זכר שכותבים עכשיו לבנות שנוטלין בכל אשר ימצא לו כמו הזכרים, משום דכותב להם דרך הודאה שחייב סך מה, ולא יפטר אלא כשנותן להם כמו הזכרים, ובדרך זה יכול להקנות אף מה שלא ברשותו, הן ראוי הן מוחזק.

לפ"ז נהגו גם בירושה להתחייב סכום גדול שביד היורשים ע"פ התורה, או לתת את החלק שקבע למקבל בצוואתו, או ליתן סכום ההתחייבות שהוא יותר גדול.

אדם שיש לו חובות

והנה קיימת בעיה נוספת, והיא בעיית החובות, והיינו שהרבה בנ"א הולכים לבית עולמם

עם עול של חובות, ושמא התחייבות זו תגרום להם שלא יפרעו חובותיהם, דהרי בע"ח גובים מנכסי הלוה גם אחר פטירתו, שהרי מלווה ע"פ גובה מן היורשים, ואפילו מן מטלטלין דיתמי שמדינא דגמ' אין גובין, הרי גובין מתקנת הגאונים, וכן גובין אפילו ממלווה שהיתה לאביהם בידי אחר, ובענין גביה משכר עבודה מצינו שנחלקו הסמ"ע והש"ך, דבסמ"ע (סימן ק"ד סקל"ו) כ' שנחשב ראוי ולא מוחזק, ולכן הבע"ח לא גובה, ואילו הש"ך והחזו"א (ב"ק סי' טו) והערוה"ש פסקו שגובין גם מזה. והבעיה שישנה היא שחיישינן שיעשו קנוניא כדי למנוע מהבע"ח את אפשרות הגביה, והיינו שהיורשים לא יתנו לבת את החלק שהמוריש רוצה ליתן לה, וממילא הבת תיגבה מכח ההתחייבות והבע"ח יפסידו, דהא אם תקדים ותגבה לפני

הבע"ח, הרי לא מיבעיא שכל מלווה ע"פ לא יגבה לפי מה שהכריעו האחרונים שאם קדם בע"ח מאוחר וגבה מועיל, ואף בלא קדם נחלקו, אלא אפילו אם שאר בע"ח הם בשטר, יתכן שתאריך הצוואה קודם לבע"ח ויפסידו הבע"ח, (ובפרט בשטר חצי זכר שבד"כ נעשה שנים רבות לפני פטירתו ובזמן נישואיה של הבת וכדו'). וכן יהא נפק"מ גם לגבי הוצאות קבורת המוריש.

לכן מן הראוי לאדם ישר הרוצה שכל חובותיו יפרעו ולא ישאר בגדר של לווה רשע ולא ישלם, שידגיש שכל ההתחייבות תהא אחרי שישלמו את כל חובותיו האישיים, וגם החשש קנוניא לא קיים בנוסח שהצענו, אלא דעכ"פ חלק האשה יקדם לבע"ח.

ד. עוד הערות בנוסח כתיבת הצוואה

בכתב: א. בכתיבת תנאי שאם לא אחזור בי, מן הראוי להוסיף אם לא אחזור בי בכתב, ולפני עדים. ומטרת הוספה זו כדי למנוע ויכוחים הנוצרים מתוך שיחה עם המוריש שיטענו שחזר בו, וגם כדי להקטין את יכולת הלחץ עליו.

חזרה בפני הרב: ומטעם זה יש הכותבים שהחזרה תהא רק בפני הרב, ויש להקפיד בזה מטעמים מובנים לא לכתוב שמו של רב יחיד אלא לאפשר אלטרנטיבה (שמא יפטר קודם או יבצר לעשות לפניו).

התחייבות באופן יחסי: ב. במה שכותבים בנוסח הצוואה שהוא מתחייב סכום גדול אם היורשים יתנגדו לקיום הצוואה, ישנה בעיה, וכגון, שאם יש לו שבעה בנים ובת אחת והוא רוצה לתת לה שמינית נכסיו, ולכן כתב בצוואה שמתחייב לה מליון דולר ויפטרו רק ע"י נתינת שמינית נכסיו, וסומך ע"ז שממילא יהיה כדאי להם לתת לה את חלקה, ולכאורה יש בזה מקום לחשוש שבן אחד יסכם עמה מראש שהוא יתנגד לחלוקה, וממילא היא תיטול את כל הכסף

ותתחלק עימו בכל הכסף, ואמנם יש בזה מקום גדול להכריע בשיקול הדעת שכוונת המוריש היתה שכל בן שיתן לה את חלקו היחסי, ההתחייבות ליתן לה לא תחול לגביו, אבל יש בזה סיכון שמא הבי"ד יחליטו אחרת, ועוד דפעמים א"א לקבל כלל את הנכסים בלא חתימת כולם ואז יוכלו לעשות כן (וכמובן שבנוסח שמתחייב לפי ערך הנכסים אין מקום לחשש זה).

לכן כדאי להוסיף בצוואה סעיף שיסלק חשש זה: והיינו: א. שיכתוב שההתחייבות תיגבה מכל יורש לפי חלקו בצוואה באופן יחסי, ואם יחתום על מסמך שמעביר לבת את חלקו, נפטר מההתחייבות בלא קשר לשאר היורשים. ב. וכן מהני אם יכתוב שאם המקבל יגבה את כל סכום ההתחייבות או חלק מההתחייבות בסכום העולה על הסכום שהמוריש נתן לו, עליו להחזיר לכל יורש שהיה מוכן ליתן לו, את העודף על הסכום שקבע, ורק על תנאי זה חלה ההתחייבות (ונכתב רק למי שהסכים, כדי לגרום שהבנים יחששו להתנגד).

ג. אין גובים בימינו שטרות מנכסים משועבדים: ומעיקר הדין יש מקום לחשש גדול, שהבת תבוא עם התחייבות הזו לגבות מנכסים שמכר המוריש אחרי זמן כתיבת הצוואה. אמנם בלאו הכי נראה שבזמן הזה לא יגבו בשטרות מנכסים משועבדים, ולא שמענו מעולם שאשה תבא אחרי חמישים שנה לגבות כתובתה מדירות שבעלה מכר בחמישים שנה האחרונות, וכמדומה שכן מנהג כל בתי הדין. וכן שמענו בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, מפני שהקול היום הוא בכתיבת טאבו ולא קול בעלמא כבזמנא. וכן הכרעת גדולי הפוסקים בימינו.

חתימה על כל עמוד: ד. בענין צוואה וחזוה הכתובים בכמה דפים: הנה בהרבה חזוים וצוואות, ישנה בעיה כשהם כתובים ביותר מדף אחד, שאם חותמים רק בדף האחרון אין בזה שום הוכחה על הדפים הקודמים, וכבר היו לנו ד"ת שכל הדפים היו חתומים חוץ מדף אחד ונטען ע"י אחד הצדדים שאע"פ שלפי המספור והקשר רואים שהוא קשור לחזוה, מ"מ לטענתם הוציאו את הדף המקורי והחליפו בדף אחר והוסיפו בו שורה של תנאי, ולכן בעיני שיקפידו לחתום על כל דף. והנה החתימה הדרושה בכל דף היא חתימה ממש דהיינו חתימה מליאה (ולא די בחתימה בר"ת), דהרי כיום רבים נוהגים לחתום חתימה מליאה בכל מקום וכגון בציקים וכו' ודווקא בחזוים חותמים רק בר"ת.

ולכאורה אינה מועלת חתימה זו וכ"ש לעדים, אלא באופן שהחותם רגיל לחתום באופן זה והתפרסמה חתימתו, וכמבואר בב"ב קסא: בגמ' וברשב"ם דבכה"ג מהני כיון שכבר ידוע לכל העולם, וכדאיתא בגמ' שם שרב היה מצייר כוורא – ציור של דג, ור' חנינא היה מצייר תמרים, ור' חסדא חתם אות אחת ס', ור' הושעיא חתם ע'.

להתנות מפורש גם על ההתחייבות: ה. מסתבר שאם כתב במתנה אם לא אחזור בי, ומכח זה יש לו רשות לחזור, תועיל לו רשות זו גם באופן שבהתחייבות לא הזכיר תנאי זה, וכגון שכתב ב' חלקים א' מתחייב וב' אם לא אחזור בי דודאי אם יש לו רשות לשנות אין כל תוקף להתחייבות דכוונתו היתה להכפיף את ההתחייבות לאפשרות החזרה ואם יחזור אף ההתחייבות בטלה. דמפרשים כוונתו שהתחייב כדי לקיים את הצוואה עפ"י תנאי הצוואה, אמנם כיון שסברה זו תלויה בשיקול הדעת, יתכן שיהא ב"ד שיפסוק אחרת ולכן עדיף שיתנה במפורש גם על ההתחייבות.

הנה למעשה מצינו מהרבה גדולי הדורות, וכן פוסקי וצדיקי זמנינו, שהורו למעשה, שרצוי לעשות צוואה באופן המועיל להקנות לבניו ובנותיו באופן השווה, ע"מ לחסוך מריבות בין הילדים. ולהשאיר דבר קטן כמו הספרים וכדו', שבזה מקיימים דין תורה, ורק הכנים יורשים.

ה. אם בצוואה עפ"י דיניהם יש משום מצוה לקיים דברי המת

במיוחד לכך, או שלא צריך הושלש ודי בציוה ליורשים או למי שבידו ליתן.

לענין הלכה: פסק השו"ע (ח"מ סי' רנ"ב ס"ב ואהע"ז סימן נ"ד ס"א) בר"ת שצריך הושלש, וכן פסק הפתחי תשובה, אכן הסמ"ע והש"ך פסקו

הנה בימינו ישנם צוואות שעושים שאינם ברי תוקף ע"פ דין התורה הקדושה, דיש שעושים זאת כשהאדם בריא בלשון ירושה, ואז החלות היא מדין מצוה לקיים דברי המת, ובזה מצינו דעות בראשונים, או שצריך הושלש ביד שליש במיוחד לכך, או שצריך הושלש אף לא

כריטב"א דסגי בציוה ליורשיו ליתן. ופשיטא דלדינא י"ל קים לי, וא"כ תמיד יוכלו היורשים המוחזקים לומר קים לי, ולומר שאין מצוה לקיים דברי המת, ולהשאיר אצלם את הירושה.

והנה באחיעזר (ח"ג סימן ל"ד) רצה לחדש דצוואה שנמסרה בידי עו"ד חשיב הושלש, וכן פסקו למעשה בשו"ת אגרות משה ובשו"ת חשב האפור, והסברא לכך, דבזה יש גמירות דעת

גמורה, כיון שיש לצוואה תוקף בערכאות, אכן הרבה מפוסקי דורינו לא פסקו כן, ואף באחיעזר עצמו לא כתב כן אלא בתורת הו"א ולא למעשה, (ועיין בקובץ תשובות להגר"ש אלישיב ח"ג סימן רכ"ה). ונראה למעשה שאם נתנו לצוואה בחיים תוקף חוקי בערכאות נחשב הושלש, דבזה חשיב גמירות דעת גמורה.

מצו"ב נוסח צוואה מעודכן מהגר"י סילמן.

נוסח צוואה:

מאחר ואין אדם יודע את עתו ומידת ימיו, ראוי לו בעודנו בריא, לדאוג ליום אחרון, ולכתוב צוואה, שתביע בשפה ברורה מה יעשה בעזבונו לאחר אריכות ימיו ושנותיו.

ואעשה גם כן אני האיש: _____ בעל ת.ז. _____ ברצוני החופשי ובהיותי בדעה גמורה, בלב שלם ונפש חפצה.

ודברים אלו הכתובים כאן בתור צוואה, יבטלו כל צוואה קודמת שלי.

פרטי הצוואה:

כדי לקיים דברים אלו, לפי תורתנו הקדושה ללא פקפוק, אני נותן לנהנים מצוואה זו את רכושי, ככל המפורט לעיל, במתנת בריא מהיום ולאחר מיתה, גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, אם לא אחזור בי מהיום ועד פטירתי, בקנין גמור אגב סודר, קנין אגב קרקע, קנין סיטומתא, ובכל קנין אחר המועיל מהתורה או מדרבנן, כל דבר לפי הקנין המועיל בו ובאופן שאין קנין דבר אחר מותנה בקנין אחר. ואני מודה שהקניתי כל הנ"ל בקנין המועיל.

מלבד זאת הריני מתחייב לנהנים הנזכרים בצוואה זו, בקנין גמור אגב סודר, בקנין אודיתא סכום כסף השווה לערך נכסים שיהיו לי שעה אחת לפני פטירתי בין בקרקעות ובין מטלטלין, וכן כספים שיש לי בחשבונות בנק, חובות שחייבים לי, וכל זכות ממונית אחרת, כל אחד לפי שיווי חלקו היחסי בצוואה.

ופרעון התחייבות זו יהיה לאחר אריכות ימי ושנותי, אך ורק מאותן הנכסים.

וע"י חלוקת וגביית הנכסים כנ"ל אפטר מהתחייבות זו וכמו כן אני מודה שהתחייבתי כנ"ל.

וכל הנ"ל במטרה לקיים את האמור בצוואה, באופן המועיל ביותר, לצורך קיום הוראתי.

אבקש מאד מילדי ונכדי היקרים לחיות בשלום ורעות ולדאוג ככל האפשר זה לזה. ובפרט שלא יערערו ח"ו על שום סעיף בצוואה, או ימנעו מימוש איזה סעיף. ואם ח"ו אחד מהם יערער על איזה שהוא פרט, הוא מפסיד בזה את כל חלקו בצוואה.

ובזה באתי על החתום ביום: _____

* * *

בס"ד

אנו הח"מ מאשרים בזה כי הרב _____ הופיע לפנינו, ואמר לנו היו עלי עדים וקנו ממני בקנין גמור אגב סודר, וכתבו ותנו לנהנים מצוואתי שיהיה בידם שטר ראיה. ואנו מאשרים בזה: שהנ"ל חתם לפנינו על שטר צוואה ומתנה זה, וקנינו ממנו בקנין גמור אגב סודר, לטובת הנהנים בקנינים נפרדים להקנות ולהתחייב ככל המבואר בשטר זה, במנא דכשר למקניא ביה, וכן הקנה לפנינו אגב קרקע ככל האמור לעיל, במתנה והתחייבות גלויה ומפורסמת לכל שלא בהשטאה ושלא בהשבעה, וגם הודה לפנינו על כל הנ"ל במעמד שנינו, וברצונו הטוב, בלא שום השפעה, תחבולה, תרמית או רפיה, כי אם בלב שלם ובנפש חפצה, וכשהוא בדעתו המלאה, ומתוך הבנה שלמה של הצוואה. ואנו עדים הח"מ מצהירים בזאת שהנו גדולים, ואין לנו שום קירבה לאחד מהנהנים בצוואה, וגם אין לנו שום טובת הנאה מצוואה זו, - והכל שריר וקיים

אני _____ עד

אני _____ עד

נ.ב. אם ח"ו אגיע למצב שבו לא אוכל להחליט לבד, הריני מוסר לשיקול דעת הרב _____ שזכותו להחליט שאני זקוק לנכסים אלו בכולם או בחלקם להוצאותיי, וכל שהחליט כן הרי דינו כאילו חזרתי בי לגבי חלק זה מהנכסים.